

Петрук О. М.,

*кандидатка педагогічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу початкової освіти
імені О. Я. Савченко Інституту педагогіки НАПН України*

ЗВОРТНІЙ ЗВ'ЯЗОК ЯК КОМПОНЕНТ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Термін «зворотній зв'язок» є міждисциплінарним, використовується для означення процесів у соціальних, біологічних, технічних, економічних та інших системах, а також у кібернетиці, теорії автоматичного регулювання та управління тощо і загалом розуміється як відгук, відповідна реакція на певну дію. Уперше поняття було введено в науковий обіг у галузі кібернетики і трактувалося як «вплив результату функціонування будь-якої системи на характер її подальшого функціонування». Очевидно, що зворотній зв'язок є важливим елементом діяльності будь-якої системи. Одне з центральних місць він займає й в освіті.

Аналіз змістового наповнення поняття, класифікації моделей та видів зворотного зв'язку, його роль у процесі навчально-пізнавальної діяльності відображені в роботах вітчизняних і зарубіжних психологів та педагогів (П. Анохін, В. Безпалько, С. Занюк, І. Зимня, М. Злочевська, В. Кухаренко, Ю. Машбиць, Н. Олійник та ін.). Більшість дослідників наголошують на важливості організації зворотного зв'язку між суб'єктами учіння та розглядають його як ключовий фактор впливу на якість навчання.

М. Злочевська аналізує поняття поза парадигмою учителицентристської моделі системи навчання і трактує прямий зв'язок як навчальну діяльність учнів (учень діє, вчитель спостерігає), а зворотним вважає інформування учня про його навчання [2, с. 231]. На нашу думку, важливо звернути увагу саме на двовекторність зворотнього зв'язку, він має реалізовуватися між усіма

суб'єктами учіння: вчителі отримують його від учнів, і навпаки, учні – від учителів. У першому випадку педагоги, отримавши відгук від школярів, мають можливість коригувати процес навчання. У іншому випадку учні, отримавши реакцію від учителя або іншого учасника навчального процесу, вибудовують власну траєкторію навчання.

Дослідники акцентують на змісті відомостей, що подаються у зворотному зв'язку, наголошують на необхідності розлогого інформування учня про його навчання. Так, С. Занюк вважає, що відгук лише про успішне або неуспішне виконання завдання є недостатніми для розвитку у здобувача освіти почуття власної компетентності, впевненості у власних можливостях. Натомість відомості про те, які саме навички учня покращились і як це допоможе йому в майбутньому – дуже важливі [1, с. 81]. З огляду на це варто зазначити, що педагог має бути максимально тактовним, надаючи розгорнутий відгук, щоб спонукати учня до подальшого поступу, а не демотивувати.

Залежно від того, яка інформація надається учневі, розрізняють ретроспективний, перспективний, інтроспективний зворотний зв'язок. Ретроспективний зворотний зв'язок (погляд назад) відображає, як просунувся учень у своєму навчанні, чого вдалося досягти, порівнює його сьогоденні знання із навчальними цілями. Перспективний зворотний зв'язок (погляд вперед) демонструє, що є подальшою метою, окреслює розумні, реальні, складні, але досяжні цілі й завдання. Інтроспективний зворотний зв'язок (погляд у себе) здійснюється, коли вчитель допомагає учню з'ясувати, що він власне думає про своє навчання, наскільки він змінився, як оцінює свій прогрес, у якому напрямку планує рухатися далі. Цей різновид зворотного зв'язку, на наш погляд, межує з рефлексією, що проявляється в усвідомленні здобувачем освіти власної діяльності щодо розв'язання навчальних завдань. Поділяємо думку Ю. Машбиця про те, що рефлексивний механізм навчальної діяльності відіграє в навчанні не меншу роль, ніж механізм зворотного зв'язку [3, с. 122], адже є

передумовою формування в учнів здатності до самоконтролю й самооцінювання.

З огляду на стрімке впровадження технологій дистанційного навчання вбачаємо доволі важливою й перспективною для окремого розлогого висвітлення проблему реалізації зворотного зв'язку між суб'єктами учіння опосередкованого через електронні засоби навчання в інформаційно-комп'ютерному навчальному середовищі.

Аналіз науково-методичної літератури та досвіду роботи вчителів-практиків дає змогу зробити висновок, що ефективне функціонування зворотного зв'язку між суб'єктами учіння є вагомим фактором перетворення традиційного оцінювання у формувальне, а також сприяє реалізації принципово нового підходу до навчання учнів через становлення творчих, активних, ініціативних та соціально-відповідальних особистостей, формування у них здатності до самоосвіти й саморозвитку, задоволення їхніх пізнавальних і духовних потреб.

Список використаних джерел

1. Занюк С. Психологія мотивації. – К. : Ельга-Н; Ника-Центр, 2001. – 352 с.
2. Злочевська М. Зворотний зв'язок у навчальних курсах на платформах МВОК // Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. – 2017. – № 3. – С. 230-237. – [Електронний ресурс] – URL: http://repository.khpa.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/49/1/%D0%97%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_2017_%D0%9A%D0%A3%D0%91%D0%93.pdf (дата звернення 05.02.22).
3. Педагогічна психологія: навч. посібник / Л. М. Проколієнко, М. Й. Боришевський, В. О. Моляко, Ю. І. Машбиць та ін. За ред. Л. М. Проколієнко, Д. Ф. Ніколенко. К. : Вища школа, 1991. – 183 с.